

HOLANDSKÉ KNIHOVNICKÉ SPOLKY A ASOCIACE

Marian Koren, tajemnice FOBID, holandské knihovnické fórum

Knihovnické prostředí v Holandsku je rozmanité tak jako naše krajina. Máme řeky a kanály, které rozdělují regiony, ale také mosty, které jednotlivé komunity spojují. Hlavní knihovnické asociace jsou představeny níže. Je třeba ale zmínit, že v Holandsku je velmi obvyklé zakládat s různými partnery neziskové organizace, jež pak slouží k dosahování určitých cílů. Tímto způsobem vznikla celá řada centralizovaných služeb pro knihovny. Časem se některé z nich staly částečně ziskovějšími organizacemi, ale většina z nich stále působí jako neziskové. Jako příklad mohou sloužit centrum pro automatizaci knihoven PICA, nyní součást OCLC; ústřední dodavatel pro veřejné knihovny NBD|Biblion, nyní s. r.o.; Nadace Četba, jejímž cílem je podpora četby; Nadace na podporu knihy, CPNB. Ve všech těchto nadacích participují knihovny, často skrze sdružení knihoven. Samotné veřejné knihovny nezdávka začínaly jako asociace čtenářů a nyní mají právní charakter neziskových organizací. Některé větší knihovny jsou součástí městské samosprávy. Uvnitř asociací, zmiňovaných níže, vytvářejí někdy skupiny odborníků v oblasti knihovnictví samostatný orgán, např. ředitelé knihoven, nebo vytvoří skupinu zákazníků určitého automatizovaného systému. Obecně vzato, regionální asociace knihovníků neexistují – země je na to jednoduše příliš malá, ale v oblasti veřejných knihoven regionální orgány tvořené knihovnami v dané oblasti působí v různých formách: demonstrují tak proměnlivou krajinu. Naneštěstí neexistuje statistický přehled všech typů knihoven v Holandsku.

FOBID

FOBID (Federace organizací z oblasti knihoven, informací a dokumentace). Je to národní zastřešující organizace a vytváří holandské knihovnické fórum pro kooperaci mezi následujícími knihovnickými organizacemi:

- Sdružení holandských veřejných knihoven
- NVB, Holandskou asociací pro knihovny, informační a znalostní profesionály
- UKB, Kooperativní asociací univerzitních knihoven a
- KB Národní knihovnou

FOBID byl založen v roce 1974, s úmyslem zlepšit spolupráci mezi jednotlivými typy knihoven a institucemi poskytujícími informační a dokumentační služby. Jejím cílem je chránit zájmy těchto institucí a jejich odborných pracovníků a zvyšovat jejich odborný rozvoj. Hlavní aktivity jsou zaměřeny na prosazování zájmů knihoven v oblasti právní, jejich zapojování do mezinárodní sítě a spolupráci odborníků v oblasti bibliografie a vzdělávání. Na základě těchto úkolů byly vytvořeny čtyři výbory: pro legislativu, bibliografii, odborné vzdělávání a mezinárodní záležitosti – IFLA. Sekretariát je řízen Úřadem pro vědu a mezinárodní záležitosti Asociace holandských veřejných knihoven.

Právní aspekty

Hlavní zřetel je zaměřen na implementaci směrnic EU v oblasti autorského a holandského práva. Právní výbor spolupracuje s lobbistou najimáním FOBIDem, aby bylo dosaženo nejlepších možných výsledků ve prospěch knihoven. Výbor také poskytuje poradenství v oblasti licencí, legislativy na ochranu databází, správy digitálních práv apod. Výbor spolupracuje s EBLIDA a výborem CLM organizace IFLA v oblasti intelektuálního vlastnictví (WIPO) a světového obchodu (WTO).

Bibliografie

Jedním z hlavních aspektů tohoto výboru je vytváření a udržování standardů. Různé formy bibliografické kontroly jsou analyzovány z pohledu budoucí mezinárodní spolupráce. Výbor radí při nezbytných rozhodováních v oblasti bibliografie s ohledem na mezinárodní standardy.

Odborné vzdělávání

Výbor předložil zprávu o budoucím vývoji v oblasti stárnutí odborných pracovníků. Opatření, která je třeba přijmout, zahrnují pilotní projekt na získávání nových pracovníků a zlepšení odborné úrovně. Participace na evropských vzdělávacích projektech je dalším ze způsobů jak přitáhnout flexibilní pracovní sílu a zlepšit znalostní úroveň pracovníků.

Mezinárodní oblast / IFLA

Úsilí je zaměřeno na větší zapojení odborníků do mezinárodního rozvoje knihoven a jejich spolupráce. Např. prostřednictvím seminářů, přípravy IFLA-programů a prezentace zaměřené na mezinárodní problematiku v knihovnických časopisech. Asi 25 kolegů z Holandska je zapojeno do stálých výborů a orgánů IFLA a asi 40–50 osob ročně se účastní IFLA konferencí. Holandská knihovnická komunita podporuje různým způsobem jak EBLIDA(u), tak IFLA(u), protože jsou zapojeny v holandských národních knihovnických institucích.

FOBID má některé informace na svých webových stránkách i v angličtině a doporučuje holandským knihovnickým institucím, aby informace na jejich www byly dostupné i v jiných jazycích.

Sdružení holandských veřejných knihoven

Sdružení holandských veřejných knihoven založené v roce 1908 podporuje zájmy svých členů, např. v oblasti autorského zákona, výpůjčního práva, digitálního obsahu a IT–službách, kontaktů s asociací holandské městské správy a s národní vládou, zvláště s ministerstvem pro vzdělávání, kulturu a vědu.

Soudržnost, kvalita, inovace a pluralita

Všech 450 veřejných knihoven je členem sdružení, které formuluje své poslání takto: vnášení *konzistence* do služeb veřejných knihoven ve prospěch vzdělané, dobře informované a demokratické společnosti. Roční členské poplatky a dodatečné příspěvky jsou použity pro kampaň na podporu knihoven, knihovnického portálu *bibliotheek.nl* a základního balíku digitálního obsahu. *Sdružení* je především finančně závislé na ministerstvu. Z nařízení ministerstva sdružení plní roční program, který je směřován na podporu soudržnosti, kvality, inovace a plurality práce v síti holandských veřejných knihoven. Každé čtyři roky je ministerstvem vyhlášen nový rámcový program (*Cultuurnota*), jako základ pro nové období subvencování úkolů prováděných na národní úrovni.

Rozvojové programy a projekty

To znamená, že vytváříme programy zaměřené na podporu knihovnických služeb školám a jiným vzdělávacím institucím, na podporu četby a gramotnosti, na informační politiku, imigranty, knihovnická školení a trvalé vzdělávání. Část subvence je určena pro rozvoj a udržování národní sbírky medií (LBC), speciálním službám pro imigranty, etnické minority a běžence žádající o azyl. Tuto úlohu převzal NBD|Bibliion, původně neziskové oddělení ústředních servisních služeb sdružení, které také plní ostatní, na kontraktech založené projekty.

Zaměstnanci

Sdružení má odbornou knihovnu a informační centrum přístupné pro své členy. Toto znalostní centrum provozuje informační linku a sbírá materiály, vytváří program a plánuje nové služby, marketing, management, zásady tvorby fondu, vzdělávání uživatelů atd. Úřad sdružení má 25 řídicích a 25 obslužných pracovníků, ale ve skutečnosti by nemohl vykonávat svou činnost bez podpory tuctu výborů a pracovních skupin tvořených řediteli a knihovníky s velkými znalostmi z denní praxe.

Pouze veřejné knihovny

Na rozdíl od mnoha jiných zemí holandské sdružení je sdružením veřejných knihoven. Konflikt zájmů mezi knihovnami (jako institucemi) a zaměstnanci knihoven (knihovníci jako profesionálové) v jedné a téže instituci byl důvodem k rozštěpení, ke kterému došlo před více než dvaceti lety.

Proto tehdy bylo rozhodnuto znovu vytvořit samostatnou organizaci pro knihovníky veřejných knihoven. Tak vznikla pobočka holandského sdružení knihovníků (NVB) (viz níže). Sdružení holandských veřejných knihoven se nachází v centru Haagu, v sídle královny a parlamentu. Náš úřad je snadno dostupný veřejnou dopravou.

NVB

Holandská asociace pro knihovny, informační a znalostní profesionály byla založena v roce 1912 a má asi 3 000 členů. Cílem asociace je podpora profese v mnoha jejích formách; stimulace aktivit zaměřených na zlepšení úrovně profesionality svých členů a podpora a lobování za zájmy profese.

Aktivita

Podpora kontaktů a spolupráce mezi členy je základním prostředkem k dosažení těchto cílů. Jsou organizována školení, semináře, konference, kurzy a studijní zájezdy. NVB se podílí na organizování holandské online konference konané každý druhý rok a je jedním ze čtyř členů FOBIDu, federace organizací z oblasti knihovních, informačních a dokumentačních služeb. NVB podporuje vydávání odborných publikací, jak v rámci samotné asociace, tak pro komerční účely, a vydává měsíčně zpravodaj.

Jsou udržovány formální kontakty s různými organizacemi a institucemi, které provádějí školení pro informační pracovníky, jako např. knihovnické školy, univerzity a GO opleidingen, jsou udělována stipendia pro školení knihovníků, dokumentaristů, vedoucích pracovníků knihoven a archivářů.

Organizace

NVB je organizována do divizí, z nichž některé odrážejí typ knihovny (vědecké knihovny, školní knihovny, speciální knihovny, veřejné knihovny), zatímco jiné reflektují partikulární zájmy (právní informace, biomedicínské informace, divize pro seriály, uživatelé online informací, literární vědci). Každá divize má svůj vlastní volený výbor a má vysokou úroveň autonomie. Divize mají své vlastní sekce a pracovní skupiny vytvářené dle zaměření a potřeby. Divize jsou organizovány do 4 svazků. Asociace má výkonný výbor, který je volen členy asociace na generálním shromáždění. Tento výkonný výbor se schází 4x ročně. Ve výkonném výboru je každý ze čtyř svazků zastoupen svým předsedou.

Na výročním zasedání generálního shromáždění rozhodují členové asociace o plánu a rozpočtových položkách. Generální shromáždění je nejvyšší orgán asociace. Asociace má malý sekretariát (3 zaměstnanci na zkrácený úvazek) a mluvčí. Všechny ostatní funkce jsou vykonávány na bázi dobrovolnosti. Asociace je financována z vlastních zdrojů, nedostává žádnou dotaci od vlády.

Rozvojový program

Výkonný výbor je podporován buď trvalými nebo ad hoc vytvářenými poradními výbory, např. poradním výborem pro vzdělávání a školení. Externí ovlivňování a lobbování ve prospěch celé profese je do značné míry prováděno prostřednictvím zastřešujících organizací jako FOBID, EBLIDA a IFLA.

Členství

NVB má jak individuální, tak institucionální členy a donátory. Členský poplatek je závislý na balíčku služeb. Základní poplatek pro jednotlivce je 35 €, členství ve skupině 7,50 €. Pro instituce se poplatek pohybuje v závislosti na počtu zaměstnanců pracujících v informačním oddělení. Členové NVB mají nárok na 50 % slevu na předplatné odborného časopisu *Informatie Professional* a dostávají elektronický *Zpravodaj*, rozhodují o plánu činnosti na generálním zasedání a účastní se zdarma nebo za velmi sníženou cenu školení, seminářů, konferencí a kurzů organizovaných asociací a jejich divizemi.

UKB

UKB je holandská asociace třinácti univerzitních knihoven a Národní knihovny Holandska. Dvě organizace Otevřená univerzita a Královská akademie umění a věd mají přidružené členství. UKB byla založena v roce 1976, aby se zvýšila kvalita informační infrastruktury a zlepšily vědecké informační služby, zvl. uživatelům jednotlivých knihoven.

V dvacátém prvním století je kooperace mezi knihovnami důležitější než kdy dříve; technologický pokrok pronikl přes hranice jednotlivých knihoven i zemí. Tradiční knihovnické služby stimulované jak vyššími nároky čtenářů, tak konkurenčními službami, jsou dostupné prostřednictvím vyhledávacích strojů a konsorcií vydavatelů z celého světa – světa, kde se přístup k (digitálním) informacím stal důležitějším než vlastnictví.

UKB ve svém strategickém plánu pro léta 2004–2006 formulovala základní cíle své politiky:

Uzavírání licenčních smluv: UKB působí jako konsorcium pro vyjednávání společného licenčního přístupu k online publikacím. V roce 2005 byly uzavřeny smlouvy zvané „velké“ s nakladatelstvími Elsevier, Springer, Wiley a Blackwell.

Přístup k vědeckým informacím: UKB podporuje principy otevřeného přístupu a aktivně působí v holandské iniciativě DARE, kterou je propojeno třináct digitálních akademických repozitářů. Vyvrcholením této činnosti bylo v roce 2005 slavnostní zpřístupnění jejich webové stránky „Cream of science“ (Smetánka vědy).

E-learning: UKB podporuje vzrůstající interakci mezi knihovnou a oblastí e-learningu. Informační gramotnost patří mezi důležité cíle její politiky.

Doplňování, údržba a zpracování fondu: stálé výbory UKB projednávají záležitosti týkající se doplňování, údržby a zpracování fondu, vyřazování, jmenné a věcné katalogizace.

Informační infrastruktura: UKB působí jako důležitý činitel v národní informační infrastruktuře a v národním souborném katalogu. V roce 2005 byla ustavena pracovní skupina pro inovace v oblasti digitálních knihoven.

KB (Královská knihovna)

KB je Národní knihovna Holandska, která uvádí o svém poslání:

- Umožňujeme badatelům a studentům přístup k vědeckým informacím
- Umožňujeme všem se podílet na bohatství národního kulturního dědictví
- Budujeme a udržujeme národní infrastrukturu pro vědecké informace
- Podporujeme trvalý přístup k digitálním informacím v mezinárodním kontextu

Jedním z nejdůležitějších úkolů Královské knihovny jako národní knihovny je péče o uchování holandského psaného a tištěného kulturního dědictví. V nedávné minulosti vzala tento úkol na sebe Depozitní knihovna holandských publikací, která přijímá do svého fondu každou publikaci, která vyšla v Holandsku nebo která se Holandska týká. Z dřívějšího období má Královská knihovna se současným fondem rozsáhlou sbírku přes dva miliony svazků z oblasti holandské kulturní historie. Její dlouhá tradice v doplňování nezanedbala ani vědeckou literaturu vycházející v zahraničí, díky tomu je také pokládána za přední knihovnu v oblasti společenských věd.

Základy Královské knihovny položil bez předchozího záměru místodržící princ William V. V roce 1798 zastupitelský sbor holandské republiky rozhodl změnit původní místodržitelskou knihovnu v knihovnu národní. Královská knihovna tak vděčí za svůj vznik sbírkám místodržitelů, tak jako Mauritshuis za sbírku obrazů a Koninklijk Penningkabinet za sbírku mincí a medailí. Královská knihovna byla založena v roce 1798. 31. srpna 1993 obdržela právní status autonomní administrativní organizace financované Ministerstvem pro vzdělávání, kulturu a vědu (rozpočet 36 mil €). S 273 přepočtenými zaměstnanci a celkovým počtem 321 pracovníků je největší knihovnou v zemi. Je umístěna blízko nádraží v Haagu, i v těsném sousedství Národního archivu, s nímž společně prezentují speciální sbírku holandských historických dokumentů.

Hlavní činnosti spočívají v uchování, ochraně, managementu, dokumentaci a dostupnosti národního kulturního dědictví. Ačkoliv Holandsko nemá zákon o povinném výtisku, povinný výtisk na základě dobrovolnosti funguje velmi dobře. Královská knihovna je depositní knihovnou pro holandské tištěné a elektronické publikace a národní bibliografii. Jako vědecká knihovna je zaměřena na historii, jazyk a kulturu Holandska. Navíc má expertní centrum pro digitalizaci, ochranu fondu digitálních dokumentů a pracuje také na tvorbě holandského souborného katalogu a koordinuje MVS. Podílí se na aktivitách asi 20 národních a mezinárodních organizací.

Co se týče fondu, Královská knihovna má ve své sbírce 3,5 mil knihovních jednotek = více jak 68 km knihovního materiálu, zahrnujícího 49 km knih (2,5 mil), 18 km periodik (vč. 15 000 stále vycházejících titulů) a více než 1 km mikrofilmů a mikrofiší.

Depositní fond roste ročně průměrně o 40 000 knih a 120 000 elektronických publikací. Roční přírůstek vědecké sbírky je průměrně asi 19 000 jednotek.

Královská knihovna má také 30 speciálních sbírek, zahrnujících středověké a moderní rukopisy, staré a vzácné tisky, letáky, knižní vazby, mramorované papíry a knihy o historii papíru, o šachu a dámě, noviny, kuchařky a dětské knihy.

KNIHOVNY PRO NEVIDOMÉ

V Holandsku se knihovní služby poskytované zrakově postiženým lidem vyvinuly samostatně mimo rámec služeb poskytovaných veřejnými knihovnami. Veřejné knihovny slouží široké veřejnosti, ale většinou nenakupují materiály přizpůsobené zrakově postiženým. Můžeme však pozorovat rostoucí uvědomování si, že spolupráce mezi oběma typy knihoven by mohla být výhodná pro mnoho lidí, kteří mají potíže s četbou tištěného textu,* a kterým by jinak nebyla poskytnuta služba žádná.

Z hlediska začlenění do společnosti je pokládáno za žádoucí adaptovat pro postižené přístup k běžným službám. Spolupráce mezi knihovnami pro nevidomé a veřejnými knihovnami již začala.

V listopadu 2005 ministryně kultury oznámila důležitou změnu politiky týkající se knihovních služeb pro nevidomé (subvencováno 12 mil €). Přeje si, aby knihovny pro nevidomé byly integrovány do systému veřejných knihoven. V květnu 2006 bylo toto rozhodnutí ratifikováno sněmovnou.

* Tím jsou myšleni všichni, kteří nejsou schopni číst konvenční tištěné materiály a potřebují nějaký druh jejich úpravy. Například nevidomí, slabozrací a dyslektici nebo lidé s určitým mentálním postižením, ale i ti, kdo nejsou kvůli fyzickému postižení schopni držet knihu nebo obracet stránky.

Budou zachována existující centra pro Braillovo písmo (65 000 dostupných titulů) a audioknihy (60 000 titulů), výběr titulů bude prováděn veřejnými knihovnami. Tři klientská telefonní centra budou sloučena do jednoho, které bude dodávat knihy a podávat informace. Poštovní služby budou pokračovat stejným způsobem. Klienti – okolo 25 000 registrovaných uživatelů – si budou moci vybrat, zda budou využívat svou místní veřejnou knihovnu, nebo zda si objednájí knihy telefonicky nebo přes internet a nechají si je doručit domů. Služby poskytované nevidomým studentům zůstanou stejné a nestanou se součástí nového systému.

Holandská asociace veřejných knihoven (VOB) byla požádána, aby do 1. října 2006 vypracovala operační plán na integraci knihoven pro nevidomé do systému veřejných knihoven. Operační plán do detailu popíše administrativní a organizační změny potřebné pro novou strukturu těchto knihoven. Nový systém začne fungovat v lednu 2007, ale byla vzata v úvahu potřeba postupných změn, takže k plnému zprovoznění dojde v lednu 2009.